

Ülkelerinin Kaderini Çizen Kadınlar

– Mustafa ESER · 20 Aralık 2022

Ülkelerinin kaderlerini çizen kadınlar Hunlar'da ve Göktürkler'de kağanın emirnameleri sadece "Hakan buyuruyor ki" diye başlarsa kabul edilmezdi. Avrupa Hun Devleti'ne gelen elçiler Attila'nın eşi Arig-Han/Arıkan tarafından kabul ediliyor ve devlet işleri görüşülüyordu. Aynı şekilde Çin ile ilk barış antlaşmasını Büyük Hun İmparatorluğu adına Mete Han'ın eşi imzalamıştır.

Abone Ol

Haber Merkezi 16 Aralık 2022, 04:00 Yeni Şafak

İLLUSTRASYON: CEMİLE AĞAÇ YILDIRIM

Doç. Dr. Ebru Demircioğlu / Trabzon Üniversitesi Öğretim Üyesi

Eski Türk toplumunda kadınlar boyları üzerinde hem çok etkiliydiler hem de bazı dönemlerde devlet içinde yüksek görevlere geliyorlardı. Türk kadını, eşinin yanında yönetimde söz hakkına sahip olmakla beraber zaman zaman bu konuda eşlerinin önüne de geçmişlerdir. Hükümdarın yanında hatunu, resmi törenlere katılır, elçileri karşılar ve yeri geldiğinde devletini temsil eden bir diplomat olarak görev alırdı. Bu kadınlardan zamanla buldukları toplumu ve ordusunu yöneten, ülkesi için savaşan kadın hükümdarlar yetişmiştir.

PERSLERİ DİZE GETİREN TÜRK KADIN HÜKÜMDARIŞte bu kadınlardan biri M.Ö. 500-600 yılları arasında yaşadığı belirtilen ve ilk kadın hükümdar olduğu iddia edilen Tomris Hatun'dur. Kendisi, eşinin ölümünden sonra Türklerin Kağan'ı olmuş bir Saka/İskit Kraliçesidir. Perslerle savaşında oğlunu kaybetmesine rağmen duygusallığa ve korkuya yer vermeyerek, uyguladığı stratejilerle iki yüz bin kişilik Pers ordusunu başarılı bir şekilde yok etmiş ve tarihe "Pers kralına boyun eğmeyen" cesur bir Türk kadın hükümdarı olarak geçmiştir.

Hunlar'da ve Göktürkler'de kağanın emirnameleri sadece "Hakan buyuruyor ki" diye başlarsa kabul edilmez, yabancı devletlerin elçileri sadece hakanın huzuruna çıkamaz ve mutlaka hatunun da hakanla beraber olması gerekirdi. Avrupa Hun Devleti'ne gelen elçiler Attila'nın eşi Arig-Han/Arıkan tarafından kabul ediliyor ve devlet işleri görüşülüyordu. Attila'nın kardeşi Bleda'nın ölümünden sonra, eşi buldukları köyün yöneticisi olmuştur. Aynı şekilde Çin ile ilk barış antlaşmasını Büyük Hun İmparatorluğu adına Mete Han'ın eşi imzalamıştır. II. Göktürk kağanlarından olan Bilge Kağan'ın ölümünden sonra yerine tahta çıkan oğulları devleti iyi idare edemediği zaman, Tonyukuk'un kızı olan annesi Po-Fu, devlet işlerine karışmıştır.

Sabar'ların (Sibir) kağanı Balak Han ölünce yerine eşi Boarık Hatun geçmiş ve yüz bin kişilik Sabar ordusunu yöneterek Bizans imparatoru I. Justinianus'u mağlup etmiştir. Saltuklu Beyliği'nde Mama Hatun, önce Erzurum Melikesi olup başarılı bir idarecilik yapmış, sonra abisi Nasreddin Muhammed ölünce erkek yeğenlerine rağmen devletin başına geçmiştir.

Orhun Abideleri'nden biri olan Kültigin Abidesi'nde, II. Göktürk Devleti'nde kağanın eşi İlbilge Hatun'un adı şu şekilde geçmektedir: "Türk Tanrısı, Türk milleti yok olmasın diye babam İl-teriş Kağan ile anam İl-bilge Hatun'u yükseltti". Bu, Türk devlet geleneğinde kadının siyasi konumunu göstermesinin yanında Türk toplumunda kadına verilen değer de bir göstergesidir.

ORDUNUN BAŞINDA SAVAŞA KATILDILARUygurlar VII. yüzyılda henüz devlet kurmadan önce Uygur reisi savaşlarla uğraşırken, annesi Uluğ Hatun, halk arasında çıkan karışıklıklarla uğraşmış, kanunlara karşı gelenleri, uymayanları cezalandırmıştır. Kabac/Kıbac Hatun ise Arap istilası sırasında oğlu Tuğ-Şad küçük olduğu için Buhara Hükümdarlığı'nda on beş yıl kadar tahtta kalmış ve bu hükümdarlığı sırasında ordunun başında savaşlara katılarak diğer devletlerle antlaşmalar imzalamıştır.

Uygur Sultanı İpar (Dilşad) Hatun, kahramanlıkları kadar güzelliğiyle de nam salmış ve Budist Çinlilerle Müslüman Türkler arasındaki mücadelede önemli rol oynayarak Türk tarihinde cesareti ile anılan kadın hükümdarlar arasında yer almıştır.

Abbasi halifesi ölünce bir Türk kadını olan Şağab Hatun'un oğlu küçük Cafer, küçük yaşta halife olunca annesi Şağab Hatun devleti yönetmeye başlar ve bu yönetim tam 25 yıl sürer. Şağab Hatun, Divan-ı Mezalim'e (itirazların ve şikâyetlerin yapıldığı devlet başkanın başkanlığında toplanan yüksek mahkemeye) bir kadını da başkan olarak atamıştır, kendi adına hastane ve diğer mimari yapılar yaptırmıştır. Yönetimde söz alan Türk kadınlarından Meracil Hatun ile Maride Hatun'dur. Bu kadınlar Abbasi halifesi Harun Reşid'in eşleridir. Yine Kazan Tatar hükümdarı Süyün Bike/Süyümbüke, eşinin vefat etmesi ve oğlunun iki yaşında olmasından dolayı devlet idaresini ele almış, cesareti, asaleti ve zekâsı ile Kazan Hanlığının en saygı duyulan ve sevilen kadın hükümdarı olmuştur.

HATUN DİVANITuğrul Bey, isyan eden kardeşinin peşinden Hamedan'a giderken, eşi Altuncan Hatun'a da vezirleri ile birlikte Bağdat'a gitmesini emretmiştir. Altuncan Hatun'unun da desteği ile Tuğrul Bey, kardeşi İbrahim Yınal'ı mağlup etmiştir. Selçuklularda "Terken" unvanlı hükümdar eşleri askeri ve siyasi güce sahiptiler. Terkenlerin kendilerine ait yurtluk vilayetleri, bunları idareye memur divan teşkilatları, askerleri ve kendi hazineleri için gelirleri vardı. Selçuklu hükümdarlarına mensup kadınlar, namlarına abide ve türbeler yaptırıyorlardı. Bunların dışında Hatunların emrinde divanları da bulunuyordu. Buna "Hatun Divanı" adı verilmiştir. Bu divana sahip hatunlardan birisinin Melikşah'ın eşi Terken Hatun olduğu belirtilmektedir. Terken Hatun, kendisine bağlı bir divanı, 12 bin kişilik bir ordusu olan ve devlet işlerinde de gayet nüfuzlu bir kadındır, İmparatorluğu ve İslam dünyasını ele geçirmeyi amaç edinmiştir. Terken Hatun, bir taraftan Melikşah'ın büyük oğlu Berkyaruk'u düşürmeye ve kendi oğlu olan Mahmud'u (4-5 yaşındayken) veliaht yapmaya çalışırken, bir taraftan da torunu olan Cafer'i, halifelik veliahtlığına getirmeyi başarmıştır. Bilindiği gibi Terken Hatun'un bu ihtirasları Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılmasında en büyük rolü oynamıştır.

Osmanlı Devleti'nde ise kadınlar hükümdar olamasalar da padişahların eşlerinin ve kızlarının yönetimde etkili oldukları tartışılmaz bir gerçektir. Sultan I. Murad'ın kızı Melek Hatun ilk dönem Osmanlı

siyasetinde yer alırken; Kanuni Dönemi ve sonrası Hürrem Sultan, Mihrimah Sultan, Valide Safiye Sultan, Mahpeyker Kösem Sultan, Hatice Turhan Sultan, Bezmiâlem Valide Sultan, Nurbanu Sultan ve Esmâ Sultanlar yer almışlardır.

Yukarıda adı geçen yönetici kadınlara ek olarak 1100 yılında Ahlat'ta kurulan Ermenşahlar'da İnanç Hatun; Hindistan'da Delhi Türk Sultanlığında Raziyye Hatun; Mısır'da Eyyubi soyundan gelen Secer üd-Dür (Şeceret üd-Dür), İran'da Kirman bölgesinde kurulan Kutluk Devleti'nin dördüncü hükümdarı olan Türkân Hatun; İran'da Salgurlu Devleti'nde Ebeş (Abiş) Hatun; Türkistan ve Kıpçak ülkelerinde tamamen Türkleşmiş olan Celâyirliler'de Düdü (Tendu /Tandu) Hatun hükümdarlık yapmış Türk kadınlarıdır...

Türk kadını yüzyıllar öncesinden liderlik vasfını tüm dünyaya aklı, zarafeti ve becerisiyle göstermiş, yönetmiş, karar almış, ülkesinin kaderini tayinde bizzat etkili olmuştur. Ülkeler yöneten, savaşlar yaparak galibiyetler kazanan tüm Türk kadın hükümdarlarına selam olsun.